

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A tulajdonnevek kommunikatív aspektusai

A kereszt-, család- és becenevek mint kommunikációs kódok

Témavezető:

Dr. Takács Judit

Készítette:

Benedek Damarisz
III. magyar – kommunikáció

Debrecen, 2009

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. A tulajdonnévről.....	4
2.1. A tulajdonnév a nyelvi / nyelvtani rendszerben	4
2.2. A tulajdonnév meghatározása és szófaji besorolása.....	5
2.3. A tulajdonnév jelentésszerkezete	7
3. A kommunikációról.....	9
3.1. A kommunikáció legfőbb iskolái, modelljei	9
3.2. Kódtípusok a kommunikációban, a prezentáló kódok és nevek összefüggései	11
4. A tulajdonnév és a kommunikáció összefüggései.....	13
4.1. Kommunikáció és a névkonnotáció	13
4.2. A nevek társadalmi státusra utalása és a tiszteleti névadás	14
4.3. Vallásra, csoportra utalás és a névvarázs	15
4.4. Viszony kifejezése névtípussal.....	17
4.5. Életkorra utalás névvel	19
4.6. A névadással kapcsolatos kommunikációs lehetőségek az irodalomban	21
5. Összegzés	26
Felhasznált irodalom	28

1. Bevezetés

A tulajdonnevekről nagyon sok tanulmány készült, sőt néhány típusáról önálló monográfiák is születtek, elmondhatjuk tehát, hogy bő szakirodalom áll rendelkezésünkre a tulajdonnévvel kapcsolatban. A névtan nyelvészeti diszciplína, mely külön tudományágakra ágazik, majd maga is ágakra bomlik. Minden tudományág – így a névtan is – megpróbálja meghatározni a fő kutatási tárgyát, a tulajdonnevet. Vannak kísérletek a meghatározásra, de nincs olyan átfogó definíció, amely a tulajdonnév minden típusára érvényes lenne. A névtan önálló tudományággá válása előtt is voltak jelentős kísérletek a tulajdonnév meghatározására, és ezek sokáig kijelölték a róluk való gondolkodást. Mindig is lényeges kérdés volt az, hogy mi a tulajdonnév és hogyan határozható meg. A kérdés megválaszolására vállalkozók többsége a köznevek és tulajdonnevek szétválasztásából, a köztük lévő különbségéből indult ki. Dolgozatom első részében a tulajdonnevek különböző meghatározási kísérleteit mutatom be.

Írásomban azonban a tulajdonnevek kommunikatív funkcióját helyezem előtérbe. A tulajdonneveket speciális kommunikációs, azon belül prezentáló kódoknak tekintem, melyek szorosan kötődnek az interperszonális kommunikációhoz. A személyészlésben is fontos szerepe van a neveknek, hiszen a tulajdonnév nyelvi jel, ezért van jelentése is, és minden esetben hordoz valamilyen megnevezettel kapcsolatos információt.

Dolgozatomban az a célom, hogy a tulajdonneveket mint kommunikációs kódokat mutassam be. A záródolgozat terjedelme miatt azonban nincs lehetőség arra, hogy minden típust feldolgozzak, ezért a tulajdonnév típusai közül a keresztnneveket, illetve a családneveket és a beceneveket emelem ki. Bemutatom, hogy ez a három névtípus hogyan utalhat társadalmi státuszra, vallásra, viszonyra, sőt akár életkorra is, illetve azt, hogy milyen kommunikációs lehetőségei vannak az irodalmi névadásnak.

E téren – talán a téma újszerűsége miatt is – nincs sok kutatási előzmény. Főként J. SOLTÉSZ KATALIN munkáit, HAJDÚ MIHÁLY idevágó megfigyeléseit, illetve témavezetőm, TAKÁCS JUDIT kutatásait és eredményeit vettem alapul. A témám abban újszerű, hogy a tulajdonnevet nyelvészeti és kommunikatív aspektusból közelítem meg, illetve a két szempont összefüggését igyekszem bemutatni.

2. A tulajdonnévről

2.1. A tulajdonnév a nyelvi / nyelvtani rendszerben

A tulajdonnevek minden nyelvben megtalálhatóak. A nyelvtudomány nyelvi univerzálénak fogadja el a tulajdonneveket. Ezt a kategóriát gyakran magyarázzák a gazdaságosság logikájával, mert sokkal egyszerűbb egy elemet megnevezni, mint körülírni. A tulajdonnevet meghatározhatjuk jelentéstani és formális oldalról, azaz hogy mit jelent a tulajdonnév és milyen formális keretben jelenik meg (TAKÁCS 2007: 11).

Sokáig a tulajdonnevekről az a felfogás uralkodott, hogy nincs fogalmi tartalmuk, nem tartalmaznak konnotációt, csak denotációt. A középkori filozófiai hagyományokban megkülönböztettek tulajdonneveket (*nomen proprium*) és közneveket (*nomen appellativum*). Szembeállították az abszolút neveket és a relatív neveket. Azokat a névszókat, amelyek nincs mellékjelentésük, abszolútnak nevezték. Ezeket ma tulajdonneveknek hívjuk, a relatív név elnevezés pedig a mai közszavakra vonatkozott (VÁRNAI 2005: 16). Ez az éles elkülönítés sokáig meghatározta a magyar névtant és a nyelvtudományak több ágát, a jelentéstant is.

Ezt a nézetet képviselte JOHN STUART MILL, FUNKE ÉS KEYNES is. Ezt nézetet vallotta GOMBOCZ ZOLTÁN is *Jelentésstanában*. GOMBOCZ kétkomponensű jelentésfogalma szerint a nevek, olyan nyelvi elemek, amelyeknek nincs jelentésük. GOMBOCZ ZOLTÁN úgy gondolta, hogy a jelölő (hangsor) és a jelölt (képzettartam) a jel két különböző aspektusa (GOMBOCZ 1926/1997: 156–7). Mások például FREGE is tarthatatlannak gondolta az ilyen típusú elméleteket. Úgy gondolta, hogy a névnek van jelölete és jelentése, azaz megkülönbözteti a jelhez kapcsolódó jelöltet és azt, amit jelöl (FREGE 1980: 161).

A magyar nyelvészek közül elsőként MARTINKÓ ANDRÁS szakított azzal a nézettel, hogy a tulajdonnevek jelentésnélküliek. MARTINKÓ *A tulajdonnév jelentése* című tanulmányában hárompólusú jelmodellt alkalmaz a tulajdonnevekre. Szerinte a tulajdonnévi és a köznévi jelentés különbözőségének okát a tulajdonnevek jelentésszerkezetében és a jelentéselemek viszonyában kell keresni. A tulajdonnév a tér és az idő egy adott pontján lévő dologra vonatkozó ismereteink összessége. A tulajdonnév is nyelvi jel, ezért van jelentése. A tulajdonnévnek nem általánosító szerepe van. A köznévi általánosít, a tulajdonnév egyedi dolgot jelöl. Mind a köznévi és a tu-

lajdonnév formából (F), dologból (D) és tartalomból (J) áll. A név és jelentés egysége vonatkozik a dologra a köznévi esetében, azonban a tulajdonnévénél a jel és a jelentés néhány vonásában egybeesik a dolog tudati képével. A tulajdonnevet csak lexikonszerűen lehet leírni. Ezért az az általános gondolkodás, hogy köznévi jelent valamit, a tulajdonnév csak a neve valaminek. De tulajdonképpen a tulajdonnévben a jelentés és a dolog közvetlenül kapcsolódik és a forma pedig ehhez az egységhez kapcsolódik. A tulajdonnév jelentésének szempontjából a dolog tényező a legfontosabb. A tulajdonnévi dolognak nincs rokonértelmű párja és nem válhat osztályfogalommal (TAKÁCS 2007: 12).

TEMESI MIHÁLY (1961: 173–5) jelentéstani és szófajtani szempontból is különválasztja a tulajdonneveket a köznevektől eltérő tulajdonságai alapján.

BALÁZS JÁNOS *A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében* című tanulmányában hangsúlyozza, hogy a tulajdonnevek elsődleges egyedjelölő funkciójuk mellett másodlagosan csoportjelölők is. Ugyanis munkájában kiemeli a tulajdonnevek jelentésében az általánosító jelentéselemet. A tulajdonnév az, ami nembe, osztálykategóriába sorolható, vagyis aláfoglalható. A köznévi pedig aláfoglaló. Tehát a köznévi alá sorolható a tulajdonnév, így aki tulajdonnevet mond az, köznevet is mond. Példája szerint aki *Napóleon*-t mond, embert is mond (BALÁZS 1963: 44).

1970-ben megjelent KÁROLY SÁNDOR új jelentéstana (*Általános és magyar jelentéstan*), melyben MARTINKÓ gondolatmenetét követi, tehát jelentéssel rendelkező nyelvi elemnek tartja a tulajdonnevet, de abban BALÁZS JÁNOS-sal ért egyet, hogy köznévi vagy tulajdonnévi tartunk-e egy elemet, abban a történeti névadási rendszerbe való illeszkedésnek fontos szerepe van (TAKÁCS 2007: 13).

2.2. A tulajdonnév meghatározása és szófaji besorolása

A tulajdonnév szófajok közé sorolásának, formai sajátosságainak és jelentésének meghatározása egybekapcsolódik. Sokan hangsúlyozták, hogy a tulajdonnevet ki kell emelni a szokásos szófaji keretek közül. NYIRKOS ISTVÁN úgy vélekedik, hogy nem a köznevek mellett kellene elhelyezni a tulajdonneveket, hanem „a szófajok rendszerén belül két nagy csoportot lenne célszerű kialakítanunk. Az egyikbe a köznevek, a másikba a tulajdonnevek tartoznának” (TAKÁCS 2007: 15).

HAJDÚ MIHÁLY is próbálta elhelyezni a tulajdonneveket a szófaji kategóriák között. *A tulajdonnév mint szófaji kategória* (1997) című tanulmányában a tulajdonnév és a köznévi közötti különbséget a szótári alakban látja a közszo absztraháló, a

tulajdonnév pedig identifikáló elem. Mivel a tulajdonnév több szóból is állhat, ezért HAJDÚ a mondatelem elnevezést tanácsolja. *Tulajdonnevek a nyelvi rendszerben* című munkájában (1998) pedig azt írja, hogy a pszicholingvisztika lenne megfelelő a kommunikáció és az identifikáció különbség megállapításához. Így el lehetne különíteni a tulajdonnevet és a közzavakat.

A *Névtani Értesítő* oldalain HAJDÚ MIHÁLY és HEGEDŰS ATTILA között vita robbant ki a tulajdonnév meghatározása miatt. Abban egyetértenek, hogy a determináció a tulajdonnév lényege. HEGEDŰS ATTILA (1997) úgy vélekedik, hogy a tulajdonnév nem sorolható a szófajok közé, mert lehet szó, szerkezet és mondat is. A tulajdonneveket a nyelvhasználat elemének tartja. Véleménye szerint az alapprobléma a determináció. Az aktuális használat dönti el, hogy köznévként, szerkezetként vagy tulajdonnévként funkcionál.

HAJDÚ MIHÁLY A *tulajdonnév „meghatározása”* (1998) című tanulmányában reagál HEGEDŰS cikkére. Nem tekinti a tulajdonnevet kötöttnek, maximum olyan elemnek, amely szituációhoz kötött. Úgy gondolja, hogy előzetes tudás kell ahhoz, hogy tulajdonnévként jelenjen meg az adott nyelvi jel a kommunikációban. Fontos az, hogy a közösség tudja, hogy mikor az általában tulajdonnévként használt nyelvi jel, mikor nem tulajdonnévi használatban van. Szerinte minden nyelvi jel tulajdonnév, amit használója annak tekint.

HEGEDŰS *Mi a tulajdonnév? (II.)* (1999) című írásában pontosítja HAJDÚ által felvetett gondolatokat. A funkció oldaláról az identifikáció a használó oldaláról a tulajdonnevesítő szándék a lényeges abban, hogy mitől lesz tulajdonnév a tulajdonnév véleménye szerint. Azzal is foglalkozik, hogy honnan tudjuk, hogy egy adott szituációban a nyelvi jel tulajdonnév-e. Például írásban a kisbetűs vagy nagybetűs kezdés segít a tulajdonnév felismerését, vagy erőteljesebb szóhangsúly, elhagyott határozott névelő, szünet segíthet a befogadónak.

TOLCSVAI NAGY GÁBOR A *tulajdonnév jelentéstanáról egy névcsoporthoz kapcsán* (1996) és *Posztmodern névadás (A névjelleg változása)* (1997) című tanulmányaiban hangsúlyozza, hogy mennyire fontos a közösség, a szociális környezet. Ez a gondolat azt a problémát veti fel, hogy így létezhet akár olyan nyelvi jel, amely csak egy ember számára tulajdonnév. Ezzel a kérdéssel HAJDÚ is foglalkozik (HAJDÚ 2003: 56–7). De felvetődhet az a kérdés is, hogy létezik-e olyan tulajdonnév, amit világon mindenki ismer. És az inkább tulajdonnév-e, mint egy közösség által kitalált és használt becézőnév.

Láthatjuk tehát, hogy csupán szociokulturális elméletre nem lehet tulajdonnév definíciót alapozni.

Szintén 2003-ban jelent HAJDÚ MIHÁLYnak az a kötete (*Általános és magyar névtan*), amely tartalmaz egy általános névtani áttekintést, melyben a tulajdonnév meghatározásra tett kísérleteket írja le. Figyelembe veszi BLOOMFIELD nézetét, mely szerint csupán nyelvészeti eszközökkel nem lehet különbséget tenni közszó és tulajdonnév között. Illetve hangsúlyozza, a közösségi, egyéni tulajdonnév alkotási szándék és az előismeretek fontosságát. Lényeges a lélektani, nyelvészeti és társadalmi szempontok együttes figyelembevétel. HAJDÚ szerint „A tulajdonnév tehát főnévként illeszkedik be a kommunikációba (mondatba, szövegekbe), de nem a közszavakhoz hasonlóan gondolatközlő eleme annak, hanem azonosító funkciójú, s így független a többi szófajtól, azok mellett külön rendszert alkot” (31).

BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM *Van-e a magyarban tulajdonnév?* (1997) című cikkében szintaktikai kapcsolódási lehetőségeiben próbálta feltárni a tulajdonnév fontos vonásait strukturális módszerekkel. De ez a próbálkozás nem volt sikeres, mert a szintaktikai viselkedés alapján nem lehet elkülöníteni egymástól a közszavakat és a tulajdonneveket.

A tulajdonnevek szerkesztettségével és szövegbeilleszthetőségével is foglalkozik HAJDÚ MIHÁLY (2003). Kiemeli, hogy a formális, strukturális elemek nem döntőek: „nem a szövegkörnyezetbe való beépítés formális módja, hanem a szöveg tartalmából eredő funkció (szituáció) határozza meg a nyelvi jel tulajdonnévi jelentését” (23).

2.3. A tulajdonnév jelentésszerkezete

J. SOLTÉSZ KATALIN *A tulajdonnév funkciója és jelentése* című tanulmánya (1979) jelentős hatású volt. Nemcsak a tulajdonnevek funkciójával és jelentésével, hanem az addigi névtan kutatásokkal is foglalkozik és a tulajdonnevek jelentését többkomponensű szerkezetként vizsgálta. Kimondta, hogy a tulajdonneveknek több elemből álló jelentésszerkezetük van, és a nyelvhasználatától függően különböző jelentésrétegeket magába foglalhat (TAKÁCS 2007: 13).

J. SOLTÉSZ KATALIN úgy véli (1974: 557–562), a tulajdonnév jelentésszerkezetének főbb tényezői: önkényesség és motiváltság, informáltság, denotáció, konnotáció, illetve az etimológiai jelentés és átlátszóság. A tulajdonnév mint hangsor önkényes, de a jel jeltárggyal való viszonyát általában társadalmi feltételek kötik. A tulajdonnevek közül a keresztneknek az önkényes motiváltság lényeges.

Motivált, mert például a felmenők neve öröklődik a fiúknál, vagy a szülőknek tetszik a név, vagy a vezetéknev jól fest a vezetéknevvel. Önkényes is, mert egy adott névanyagból kell választani a szülőknek. Mind a családnevek mind a keresztnévek adása és öröklése törvényben szabályozott.

J. SOLTÉSZ cáfolja azt, hogy a tulajdonnévnek nincs információtartalma. Véleménye szerint a tulajdonnevek mindig hordoznak információt, legalábbis a név viselőjéről mindenképpen. Például a nemzetiségéről, neméről (*Kovács István*), családi állapotáról (*özv. Szabó Józsefné*), iskolai végzettségéről (*dr. Nagy Pál*), életkoráról (*iff. Kovács János*). Az információtartalom nem egyenlő a jelentéssel, hanem csak része annak.

A denotáción a jelnek, szónak, a névnek a vele jelölt dologra való vonatkozását, és vele való kapcsolatát értjük. A tulajdonnév denotációja egyedi, a jelölt dolog is egyedi, tovább nem általánosítható. Tehát a tulajdonnév jelentése egybeesik a denotációval.

A konnotáció a név asszociatív képessége, képzetfelidéző ereje, azaz a név asszociációkat, emlékeket idéz fel. A név a jelentésével nem azonosítható, mert az mindig egyedi és objektív, de előfordulhat, hogy állandósulhatnak a névhez fűzött asszociációk. A tulajdonnevek etimológiai jelentésére jellemző, hogy bizonyos részüknek közszói jelentése is van, ezeket szóneveknek is nevezhetjük, ezek leíró nevek, erős információs értékük van, például *Sziklás-hegység*, *Lánchíd*, *Nemzeti Színház*. Az eredetileg leíró név elvesztheti a leíró jellegét, mert a névadás motivációja elhomályosulhat. A tulajdonnevek másik csoportja a jelnevek, amelyeknek már közszói jelentésük sincs, csekély a leíró és információs tartalmuk (*Duna, János*).

J. SOLTÉSZ KATALIN szerint a köznevesülésben és az átmeneti jelenségek létrejöttében fontos szerepe lehet a konnotatív jelentéssíknak (J. SOLTÉSZ 1986: 24–32).

KIEFER FERENC (1986) visszanyúl FREGE megállapításig, különválasztotta a jelet és jelentést. KIEFER úgy véli, hogy a tulajdonnév jelentése csupán csak annyi, hogy valaminek a neve, így nincs különbség a tulajdonnevek között. Hangsúlyozza a kontextus szerepét: a kontextus alapján a logikai jelentés további elemekkel egészül ki. KIEFER FERENC *Jelentélméletében* (2000) azt írja, hogy a tulajdonnevek logikai-filozófiai és filológiai vizsgálata nem a nyelvészeti vizsgálatok feladata (TAKÁCS 2007: 14-15).

3. A kommunikációról

A kommunikációnak számos definíciója létezik. Szinte annyi kommunikáció definíciót tudunk felsorolni, ahány kommunikációkutató. A sokféle kommunikáció meghatározás sokoldalú megközelítést adhat. STEVENS a befogadó válaszreakcióját hangsúlyozza, BERELSON és STEINER úgy véli, hogy a kommunikáció szimbólumok átadásának folyamata, DANCE és CRONKHITE szerint a kommunikátor által választott szimbólumok határozzák. Míg a befogadó választ. MILLER pedig a kommunikáció szándékosságát emeli ki, cél a megfelelő hatás kiváltása. GERBNER a kommunikációt társadalmi dimenzióban vizsgálja és kiemeli a szimbolikus és interaktív jelleget. A kommunikáció tehát bipoláris rendszer, kommunikátort és befogadót feltételez, szándékos és szimbolikus (RÓKA 2002: 9).

A kommunikáció azokhoz az emberi tevékenységekhez tartozik, amelyeket mindenki észlel, mégis kevesen tudnak kielégítő magyarázatot adni. A szemtől szembeni társalgást, információterjesztés és szórakozás válfajait, naplórítást, a divatot és a hajviseletet is magába foglalja a kommunikáció.

A kommunikáció interdiszciplináris jelenség. Összetettségének megértéséhez több tudomány vizsgálati módszerére van szükség. Lényeges, hogy a kommunikáció jelek és kódok segítségével jön létre. A jelek tulajdonképpen mesterségesen előidézett cselekedetek vagy tárgyi tények. A kódok azok a rendszerek, amelyekbe a jelek szerveződnek, ezek határozzák meg azt, hogy a jelek milyen kombinációban lehetnek egymással. A kommunikáció a társadalmi kapcsolatteremtés gyakorlatának tekinthető, mert a jelek és a kódok képesek továbbításra és befogadásra. A kommunikáció és a kultúra egymás nélkül nem létezhet, mert a kommunikáció minden kultúra alapfeltétele (RÓKA 2002: 8).

3.1. A kommunikáció legfőbb iskolái, modelljei

A kommunikáció azokhoz az emberi tevékenységekhez tartozik, amelyeket mindenki észlel, mégis kevesen tudnak kielégítő magyarázatot adni. A szemtől szembeni társalgást, információterjesztés és szórakozás válfajait, naplórítást, a divatot és a hajviseletet is magába foglalja a kommunikáció. A kommunikációban két fő irányzat alakult ki, amelyeket egy-egy iskola képvisel. Az egyik iskola üzenetátadásnak tekinti a

kommunikációt, és azt vizsgálja, hogy hogyan kódol és dekódol az üzenet küldője és befogadója, illetve hogy a csatornát és a kommunikáció médiáját hogyan használják az átvadók. A kommunikációt folyamatnak tekinti, melyben az egyik személy befolyásolja a másik személy lelkiállapotát és a viselkedését. Ez az irányzat úgy gondolja, hogy ha a hatás nem az elvártnak megfelelő, akkor azt kommunikációs zavarnak tekinti. Ezt az irányzatot folyamatiskolaként szokták nevezni.

A másik irányzatot szemiotikai iskolaként szokták emlegetni. (Módszerét a szemiotikától kölcsönzi.) Ez az irányzat a kommunikációt a jelentések cseréjeként és kialakulásaként értelmezi. Azt kutatja, hogy a szövegek vagy üzenetek hogyan hatnak szemantikailag a befogadókra. A félreértést nem tartja kommunikációs zavarnak, mert az következhet a küldő és a befogadó közötti kulturális különbségből is (RÓKA 2002: 12).

A kommunikáció általános modelljét CLAUDE SHANNON és WARREN WEAVER alkották meg 1949-ben. Ez a modell alapul szolgált a későbbi kommunikációs modellek számára. A kommunikációt, azt üzenet átvadásának tekintik. Amerikában a Bell Telephone Laboratoriesnél végeztek kutatásokat. Arra törekedtek, hogy kidogozzák a leghatékonyabb kommunikációs csatornákat. Ők a csatornákon a telefonkábel és rádióhullámot, a befogadón a rádióvevőt értették. A legfőbb kérdés az volt, hogyan lehet minél több információt továbbítani a csatornában. Ez a modell a telekommunikációs és tömegkommunikációs folyamatnak az elemeit vázolja, de a társadalmi kommunikáció modellállítására is. A SHANNON–WEAVER-modell a kommunikációt lineáris folyamatnak ábrázolja. Információforrás → átvadó → jelzés → zajforrás → kapott jelzés → befogadó → végcél (RÓKA 2002: 13–14).

JAKOBSON modellje (1960) átmenet volt a folyamat-és szemiotikai iskola között. Nyelvész volt, jeltannal foglalkozott, ezért elsősorban az üzenet jelentése és belső szerkezete foglalkoztatta. Ez a modell bipoláris felépítésű. JAKOBSON szerint hat tényezőre van szükség, ahhoz, hogy a kommunikáció létrejöhessen, a kommunikációs aktus alapelemeiből indul ki. A lineáris alapokból indul ki. A modell elemei: kommunikátor (adó/beszélő/feladó/közlő), kontextus, üzenet, kontaktus, kód, befogadó (címezett / fogadó /hallgató / vevő) Az adó és a befogadó nélkülözhetetlen a kommunikációhoz. A kontextus / beszédhelyzet lényeges elem, mert ugyanannak a hangsornak eltérő jelentése van más beszédhelyzetben. Üzenet nélkül nincs kommunikáció. Kontaktus, azaz kapcsolat kell, hogy legyen a kommunikátor és a befogadó között, enélkül sincs kommunikáció. A kód leggyakrabban a nyelv. A közzlésfolyamat minden rendszerét összefoglalóan kódnak nevezzük. Minden elemhez

járul a nyelv egy-egy sajátos funkciója, ennek alapján JAKOBSON hat funkciót különböztet meg. Az affektív funkció a kommunikátor és az üzenet közötti kapcsolatot foglalja magába, azaz a közlő érzelmeire, réteghelyzetére, attitűdjeire utal. A konatív funkció a befogadóban az üzenet által kiváltott hatásra vonatkozik. A referenciális funkció az üzenetnek a valóságra való vonatkozását mutatja. A fatikus funkció biztosítja a kommunikátor és a befogadó közötti kapcsolatot. A funkció feladata a kommunikációs csatorna nyitva tartása. A metanyelvi funkció a nyelvi elemek magyarázására való. A poétika funkció az üzenet önmagához fűződő viszonyát jelenti (RÓKA 2002: 27–28).

3.2. Kódtípusok a kommunikációban, a prezentáló kódok és nevek összefüggései

A kommunikáció során az adó az üzenet tartalmát szimbólumokká kódolja. Ezek a szimbólumok konvencionálisak, tehát egy adott közösség tagjai számára érthetőek. A befogadó pedig dekódolja az üzenetet. Ez azért fontos, hogy a befogadó megértse az üzenetet (RÓKA 2002: 15). A kód egy adott kultúra tagjai számára közös jelrendszert alkot, azaz szabályok és konvenciók rendszere. A konvenciók meghatározzák, hogyan és milyen kontextusban lehet a jeleket használni (RÓKA 2002: 18). Minden anyanyelvi kompetenciával rendelkező nyelvhasználó ismeri ezt a szabályrendszert. De a szabályok felismeréséhez és használni tudásához hosszú előzetes tanulás kell. Ebben az értelemben tehát ezek a kódok hasonlítanak a grammatikai szabályokhoz, mert a jeleket összefűzi és ezek nélkül is lehet beszélni, de a szabályok helytelen használata vagy a szabályok mellőzése miatt nem biztos, hogy az üzeneteinket mások úgy fogják dekódolni, ahogyan mi szeretnénk. Természetesen ez fordítva is igaz (TAKÁCS 2008/1: 20).

A kommunikatív kódoknak több típusa van: egyrészt a digitális, analóg, prezentáló és reprezentáló kódok, másrészt széles körű és szűk körű, valamint denotáló és konnotáló kódok. A digitális kód különálló jelekből és egységekből áll, az analóg kód pedig egy bizonyos sor, sorozat részeként jön létre. A kódok másik típusa a prezentáló és reprezentáló kódok. A reprezentáló kódok azok, amelyek a befogadásukra alkalmas bármely társadalmi kontextuson belül működhetnek. Ezeknek a kódoknak a szövegalkotásban fontos szerepük van. Minden szöveget üzenetnek kell tekinteni, mely függetlenül létezik az adott társadalmi kontextustól. Ezek a kódok tipikusan az interperszonális kommunikációhoz kötődnek szemben a reprezentáló kódokkal, amelyek a tömegkommunikációhoz kapcsolódnak.

A prezentáló kódoknak a fő átadója az emberi test. Három alapvető típusa van: viselkedési, tanult kódok; genetikus kódok; kereskedelmi kódok. Az ilyen típusú kódok egyaránt képesek kifejezni a következő négy jelentéstípust: a kapcsolatfeltáró jelentéseket, az expresszív jelentéseket, a társadalmi hovatartozást tükröző jelentéseket és az identitásjelentéseket. A prezentáló kódok bizonyos társadalmi szerepekhez hozzátartoznak, ezek az interperszonális kommunikáció jellegzetes kódjai. Csak a közvetlen környezetükben adekvátak (RÓKA 2002: 19–20). A prezentáló kód mint kommunikációs elem erőteljesen meg jelenik a reklámokban is. A reklámkommunikáció szerint kiegészítőink, öltözködésünk gyakran tulajdonságaink, személyiségünk kivetüléseként is felfoghatók.

A prezentáló kódokkal a kommunikációs partnerünkről szociális helyzetet, tulajdonságokat, társadalmi szerepet feltételezünk szubjektív előzetes tudásunk alapján. FORGÁCS JÓZSEF szerint a személyészlelés „nagyértékben aktív, konstruktív folyamat, amelyben az észlelő tudása, korábbi tapasztalata néha fontosabb szerepet játszik, mint az észlelt ember tényleges tulajdonságai” (1999: 49). Tehát a személy-prototípus egy olyan virtuális személyiség, amelyet mi hozunk létre valakiről az alapján, amit valami okból jellemzően gondolunk róla. A prototípus kialakításának alapjai az egymással rokonnak vagy egymáshoz közelinek gondolt tulajdonságok. Vizsgálatok alapján úgy tűnik, hogy aki vonzó, azt könnyebben gondoljuk kedvesnek, szimpatikusnak, okosnak, mint azokat, akik kevésbé vonzó külsővel rendelkeznek. Ezek a megítélések általában nem minden esetben helytállóak, de ezek segítségével mindenkit egy-egy típusba sorolunk. ROSENBERG és SEDLAK vizsgálatokat végeztek arról, hogyan látják egymást az egyének. Ilyen sztereotípiák például, hogy a vörös hajú nők buták, kicsapongók, kihívók (FORGÁCS 1999: 56).

4. A tulajdonnév és a kommunikáció összefüggései

4.1. Kommunikáció és a névkonnotáció

TAKÁCS JUDIT szerint (2008/1: 22) kommunikatív szempontból a nevünk is ugyanúgy hordoz információkat rólunk, mint a bőrszínünk, ruházatunk, ékszereink, bár nem teljesen úgy, mint az utóbbiak. Szüleink által nekünk adott nevünk megítélése ugyanis egyrészt nagyon szubjektív és változatos lehet, másrészt pedig tőlünk független. Az ún. tulajdonságnyalábok az egymással rokonnak vagy egymáshoz közelinek vélt tulajdonságok. A névviselő szépnek tarthatja saját nevét, ha a másik névhasználó értelmezése eltér az övétől, más tulajdonságnyalábokkal esik egybe, akkor minden ismeret és ok nélkül csak egy benne talán nem is tudatosuló személy-prototípus alapján negatív tulajdonságokkal fogja felruházni.

TAKÁCS JUDIT (2008/1: 22) azt írja, hogy a keresztnév is befolyásoló tényező a személyiségészlelés tekintetében. A keresztnévnek van hatása abban, hogy előfeltevéseket alakítson ki a személyiséggel kapcsolatban. Ezt a feltevést több két korábbi vizsgálat is alátámasztja. Az egyik vizsgálat RAZNAN nevéhez kötődik, amelyet FORGÁCS JÓZSEF említ (1999: 85). A kutató arra kérte a kísérleti alanyokat, hogy képek alapján ítéljék meg a fotókon látható nőket szeretetreméltóság, ambíció, jellem, intelligencia és szépség szempontjából. Két hónappal később újra megmutatta nekik a képeket, de ekkor már megmondta a fotón látható nők neveit is. A neveket manipulálta, egyeseknek nyilvánvalóan olasz, angolszász, zsidó és ír neveket adott. A megítélésben megjelennek a sztereotípiák, például a zsidó lányokat a többiekénél sokkal intelligensebbnek és ambiciózusabbnak, de kevésbé szeretetreméltónak minősítették őket. Tehát a csoport sztereotípiák rávetődtek az egyénre is. Ez a sztereotipizálás általában nagyon jellemző például a bőrszín, a külső megjelenés, a tájszólás vagy – mint láthatjuk – a név alapján.

A másik FORGÁCS által idézett vizsgálat (1999: 85) HARARI és MCDAVID nevéhez fűződik. Ez a kutatás névhasználati szempontból is jelentős. Arra kértek meg általános iskolai tanárokat, hogy osztályozzanak le kétszáz fogalmazást, amit állítólag 10-12 éves gyerekek írtak. Az írások arról szóltak, hogy ki mivel töltötte a múlt vasárnapot. A gyerekeknek csak a keresztnévüket adták meg, a dolgozatok egyik részére teljesen átlagos, pozitív és gyakori neveket írtak, például *Karen, Michael, David*, a

fogalmazások másik részére furcsa és szokatlan hangzású neveket írtak például *Hubert, Adelle, Elmer*. Kiderült, hogy a különleges nevű gyerekek gyengébb jegyeket kaptak, és a tanárok elve gyengébb teljesítményt vártak ezektől a gyerekektől.

Úgy tűnik tehát, hogy a személy-prototípusok kialakításban a nevek is prezentáló kódként működnek, azaz „névprototípusokat” is kell feltételezni. Ez azt jelenti, hogy már a nevünk alapján is feltételeznek rólunk bizonyos tulajdonságokat. Egészen biztos, hogy azokról az emberekről, akiknek a nevük számunkra szimpatikus, megalapozatlanul pozitív előítéllettel leszünk. Ezzel szemben, aki neve alapján nem vonzó a számunkra, arról negatív tulajdonságokat feltételezünk. Az anyanyelvi kompetenciával rendelkező ember tehát akaratlanul is társadalmi réteghez, csoporthoz köti, lelki tulajdonságokkal ruhazza fel a nevet viselő személyt. A nevek által életkorra, műveltségre, társadalmi hovatartozásra való utalást is kaphatunk, pedig ezt sem a nevek hangzása, sem a konnotációja nem magyarázza. TAKÁCS JUDIT (2008/1: 24) példaként hoz néhány széles konnotatív jelentéssel bíró nevet: *Béla, Orsolya, Géza, Maca, Sándor, Dzszenifer, Dzsenna*.

4.2. A nevek társadalmi státusra utalása és a tiszteleti névadás

A nevek megítélését befolyásolja a névviselő vonzó társadalmi státusza, ugyanis a státusz rávonódik a névre, így lesz előkelővé, úriassá vagy kerülendővé. Például régen a földesúr neve divatosabbá is válhatott. A nemesi nevek elsődleges funkciója az, hogy információt közöl a névviselő társadalmi státuszáról, származási helyéről vagy az ősi birtok helyéről. A nemesi nevek írása általában régies, elterjedt nézet, hogy az *y*-ra végződő nevek előkelőek (J. SOLTÉSZ 1979: 57). A családnevek utalhatnak társadalmi helyzetre is (*Jobbágy, Béres, Polgár stb.*)

De a nevet viselő személy életmódja vagy valamilyen tulajdonsága alapján lehet a név kedvelt vagy épp taszító. Gyakori, hogy egy keresztnévet ismert a névviselője miatt találunk kedvesnek vagy szépnek. A névtani szakirodalom tiszteleti névadásnak nevezi az ez alapján történő névadást. Tehát egy példaképről is el lehet nevezni valakit, például ez is oka lehet, hogy egy-egy név gyakori. Régebben a püspökök gyakran felhívták a szülők figyelmét arra, hogy a gyermekeiket kereszteljék valamilyen egyházi szent, mártír nevére. Így indult el a martirologiai névadás hagyománya. Úgy gondolták, hogy a névazonosság következtében a szent jóindulata követi majd a gyermeket. De a névöröklésnek, névadásnak, sokszor politikai, gazdasági okai is voltak. Nagy Sándor idejében pedig sok gyermeknek az ő nevét adták. Napóleon pedig maga buzdította arra

harcosait, hogy utóduknak adják az ő nevét. A 19. század második felében Kossuth Lajos és Petőfi Sándor történelmi szerepe miatt nagyon gyakori volt a *Lajos* és *Sándor* név (HAJDÚ 2003: 109).

Az emlékállítás is gyakran megtalálható egy-egy helynévnel. Például ebből az okból lett az Egyesül Államokban állam és város neve Washington. Ugyan ebből az okból származik az is, hogy szinte minden magyar város egy-egy utcáját Kossuth Lajosról, Petőfi Sándorról, Erzsébet királynőről nevezték el (HAJDÚ 2003: 110).

A név a legfelsőbb társadalmi rétegekbe való tartozásra vagy e csoport presztízsének elismerésének is utalhat azért, mert valaha a felsőbb körökben ezek a nevek divatosak voltak. Például előkelő név volt az *Arisztid*, *Ubul*, *Eulália*, de mára ezek a nevek már inkább humoros hatásúak. A 19. században az arisztokratikus névnek számított a *Béla*, *Gyula*, *Dezső*, *Berta* stb., és annyira elszaporodtak ezek a keresztnévek, hogy a század végére már a paraszti rétegben is használták ezeket. A 20. században az *Irma*, *Irén*, *Jenő*, *Géza*, *Gyula* nevek még úrinak számítottak, ekkor sokan már pont emiatt nem adták, ezeket a neveket gyermekeiknek. Ez a jelenség még ma is él, ez az alapja a mindenkori névdivatnak. Azt is megállapították, hogy budapestiek és más kisebb városok lakóinak névadási szokásai között is nincs különbség. Azt is megfigyelték, hogy az alacsonyabb iskolázottságú szülők jobban kedvelik a szokatlanabb, divatosabb, de városias neveket (pl. *Zorán*, *Dorisz*). A magasabb végzettségűek is kedvelik a szokatlan neveket, de ők inkább a régies, magyaros hangzásúakat (pl. *Zsolt*, *Dóra*, *Izabella*, *Márton* stb.) (HAJDÚ 2003: 114–116).

4.3. Vallásra, csoportra utalás és a névvarázs

A nevek vallási felekezethez való tartozásra is utalhatnak. A római katolikus nevekre jellemző a névanyag gazdagsága, állandósága. A római katolikus neveknél nagyobb volt a választék, és gyakrabban is cserélődtek (pl. *Magdolna*, *Rozália*, *Terézia*, *Veronika*, *Katalin*, *Anna*, *Apollónia*, *Franciska* stb.). A leggyakoribb katolikus férfinevek: *Ágoston*, *Éliás*, *Jakab*, *Lőrinc*, *Alajos*, *Ignác*.

Protestáns jellegű vallási név sokkal kevesebb volt, mint katolikus, ezért itt a földrajzi tagoltás sokkal jellemzőbb volt. Erre a magyarázat az, hogy viszonylag erős volt a katolikus központi irányítás. A protestánsoknál több női név volt, mint férfi, ennek oka az, hogy az Ószövetségben sok női név van (*Eszter*, *Sára*, *Rákhel*, *Zsófia*, *Zsuzsanna* stb.). A változékonyság miatt azonban nem volt erőteljes különbség a katolikus és a protestáns női nevek között. A férfineveken a vallási hovatartozás sokkal inkább érződött

(pl. *Ábrahám, Áron, Gedeon, Gábor, Benjámín* stb.). HAJDÚ MIHÁLY ezt azzal magyarázza (2003: 547), hogy a férfiak erőteljesebben éltek társadalmi életet, és fontos volt, hogy nevükkel is bizonyítsák vallási hovatartozásukat.

A zsidó nevek különleges helyet foglalnak el. Gazdag névanyag, és gyors változás jellemző rájuk. Hagyományörző zsidó név pl. az *Ábrahám, Izsák, Jákob, Márkus, Náthán, Salamon, Sámuel, Salome, Szerafína*. De a férfinevek közül néhányat a katolikusok vagy református vallásúak is használtak, pl. az *Áron, Mózes, Sámuel, Dávid* neveket a reformátusok is használták, a *Henrik, Joachim, Lázár* nevek pedig katolikus névként jelentek meg egy-egy településen (HAJDÚ: 2003: 547–549).

A reformkor előtérbe helyezte az Ószövetségi neveket (*Dávid, Ábel, Éva, Sára, Sámuel, Ruth, Rebeka, Judit, Eszter*) így ezek nagyon gyakoriak voltak. Így abban a korban, ha valakit például *Évá*-nak vagy *Erzsébet*-nek hívtak, akkor tudni lehetett, hogy valószínűleg református vallású. Mára ezek a megfelelések már megszűntek

A csoportra, származásra, nemzetiségre utaló jellege a családneveknek is megvan. Tipikusan cigány családnév például az *Orsós, Rostás, Oláh* (HAJDÚ 2003: 115). FARKAS TAMÁS (2004: 51) is úgy véli, hogy vannak etnikai szimbólumokként is értelmezhető családnevek, például az előbb említett *Orsós*, vagy *Kolompár*. A *Lakatos* név – bár a cigányságon kívül is használják – általában jellegzetesen cigány családnévnek számít. Zsidós hangzású például a *Kohn, Weisz, Lévi, Grün* nevek.

A hiedelmek szerint sokan gondolták úgy, hogy ha valakinek a nevét kimondják, akkor a hatalmuk alá kerül a viselője. A név ismeretével, segíteni és meg is lehet rontani valakit. A hódoltság korában a keresztények a Jézus Krisztus, Isten nevét mondták ki és hívták segítségül, a mohamedán törökök pedig Allah nevét. De a 19. században is jellemző, hogy a falusi emberek egy-egy munka kezdetén Istent és Jézust emlegetik, és segítségül hívták. Ez mind a mai napig megvan, megfigyelhető, attól függetlenül, hogy valaki hisz Istenben vagy sem, nehézség vagy fontos esemény esetén Isten, Jézus nevét használjuk (pl. *Úristen, Atya ég, Jézusom*). A nevek varázserejéhez kötődik az a hiedelem is, hogy kutyáknak nagy folyók neveit adják, mert akkor nem lesznek veszettek. Így gyakori kutya nevek voltak: *Duna, Tisza, Maros, Sajó, Sió, Bodrog, Berettyó, Dráva* stb.

A hiedelem szerint a névvel rontást is lehet okozni. Régen például *Szent Péter* nevével adtak rontást. A falusi emberek állataikat gyakran nevezték *Matyi*-nak (Rákosi Mátyás után), *Hitler*-nek vagy *Sztálin*-nak stb., hogy fennhangon szidni lehessen (HAJDÚ: 2003: 121–122).

4.4. Viszony kifejezése névtípussal

A becenevek kódolhatnak érzelmi, mentális különbségeket is, hiszen sokszor előfordul például a *Mária* nevű nők esetében, hogy nevük alakváltozata, a *Maca* kifejezetten negatív hangulatú, tehát valójában gúnynev. TAKÁCS JUDIT hangsúlyozza (2007: 63–64), hogy ezek a megfigyelések szubjektívek és szituáció függőek, s a tulajdonnevek az ilyen használat során gyakran köznevesülhetnek. Mivel a *Maca* névhez nagyon sok szubjektív jelentésem kapcsolódik ezért a köznevesülés folyamata jól vizsgálható rajta, és leginkább úgy jellemezhető, ha elfogadjuk a J. SOLTÉSZ KATALIN jelentésszerkezet-modelljét (1979: 23–32).

TAKÁCS JUDIT a *Maca* keresztnév jelentésváltozásának elemzésekor három szempontot emelt ki: 1. a jelentésszerkezet vizsgálatát, 2. a jelentésváltozást befolyásoló tényezőket és kiemeli a nyelvhasználat szintjeit, 3. a kialakuló köznevek morfológiai-szemantikai vizsgálatát.

A jelentésszerkezet vizsgálatakor (2007: 63–64) TAKÁCS JUDIT abból indul ki, hogy hasonlóan a többi tulajdonnévhez a *Maca* név is mint hangsor önkényes. Ez a névváltozat csak becézőnévként használható, általában az informális nyelvhasználatban gyakori, mert Magyarországon a névadást törvény szabályozza, névlistából lehet választani. A *Maca* név is – mint minden tulajdonnév – hordoz információt. Gyakran csak a névviselő nemét árulja el a név. A *Maca* név is csak annyi információt ad, hogy a viselője nő. Sem a névviselő nemzetiségéről, sem az életkoráról nem tudunk meg semmit.

A *Maca* tulajdonnév denotációja egyedi, tovább nem általánosítható, mert a denotátuma, a jelölt dolog is egyedi. A *Maca* név jelnév kategóriájába tartozik, ezeknek a kevés leíró és információs értéke van.

A név konnotatív jelentése, a név képzetfelidéző ereje. Ez a *Maca* becenév esetében is lényeges, mert a konnotatív jelentés indukálja a jelentésváltozást.

A nevekhez élményeket, asszociációkat fűzünk. Egy-egy asszociáció állandósulhat is, egy uralkodóvá válhat és lexikalizálódhat (J. SOLTÉSZ 1979: 30). TAKÁCS JUDIT kérdőívekkel végzett vizsgálata alapján a leggyakoribb konnotációja a *Maca* névnek: pl. könnyűvérű, bolondos, szexi, kihívó, szabadszájú, butácska, üresfejű, emberek *macá*-ja. stb. Csak néhány kifejezés volt olyan, ami talán pozitívak tekinthető: pl. nőies, csinos, magas, vékony. Tehát a megbélyegző a jelentésű kifejezések vannak

túlsúlyban. Jól látszik, hogy a negatív konnotációk meghatározzák a közszoói jelentést (2007: 64).

A konnotáció erőteljesen meghatározza a névhangulatot, amely a névhangzásból fakad. Gyakran csak a név hangzásából ítélünk egy nevet szépnek. HAJDÚ MIHÁLY a *Magdolna, Margit, Mária* név *-ca* képzős becézőjeként beszél a *Maca* névről (1974: 83). HAJDÚ arról is ír, hogy a 18–19. században általában ezt a képzőt főleg kedveskedő jelleggel használták, női neveknél, általában kislányok megnevezésére használták. Ez a pozitív névhangulat mára kezd eltűnni, és épp az ellenkeződőjére változni (TAKÁCS 2007: 65).

A nevek megítélését persze a társadalmi szempontok is befolyásolják. A *Maca* névhez nagyon sokan tanulatlanságra, közönségességre asszociálnak. TAKÁCS JUDIT kutatásában is a válaszolók közül sokan fiatal, falusi nők vagy középkori asszonyok nevének gondolják, ezért gyakran használják gúnyosan is (2007: 65).

Fontos figyelembe venni a névkompetenciát is. A nevekkel kapcsolatos előzetes ismeret a nyelvhasználó névkompetenciájából fakad. Így tudni lehet, hogy mi jellemző a tulajdonnév egyes típusaira, ezért az is észlelhető, hogy ha azt aktuálisan nem tulajdonnévként használják. TAKÁCS JUDIT (2007: 65–66) kutatásból az is kiderül, hogy a sokan csak a köznevesült formában ismerik a nevet. A keresztnévi azonosíthatóság tehát kezd eltűnni a konnotatív jelentéselem nagyfokú hatása miatt.

Amikor a tulajdonnév jelentésváltozásakor a jelentésszerkezet változik meg, és ez a nevek tulajdonnévként való visszaszorulását eredményezi. Ha a keresztnévek kiszorúlnak a tulajdonnévi használatból, akkor elvesztik az azonosíthatóságukat, és így könnyen bekövetkezik a jelentésváltozás. TAKÁCS JUDIT megfigyelése szerint e felé halad a *Maca* név is (2007: 70).

Egy adott családnév láttán, hallatán is különböző érzések, érzetek keletkezhetnek. Látványos folyamat a családneveknél is a köznevesülés egyik típusa, amikor tulajdonnévből köznévvé lesz. Ez történt pl. következő családnévek esetén: *Fugger* > *fukar*, *petrovics* > *pecsovics* (szolgalelkű) (FARKAS 2004: 50). Ez a folyamat megfigyelhető a keresztneveknél is, például *kaján* > a bibliai *Káin* névből, *fruska* > *Fruzsina*. Összetétel egyik tagjaként még sokkal inkább jellemző, például *fajankó*, *lacikonyha*, *katicabogár*, *ádámcsutka* stb. (KÁLMÁN 1996: 10).

Az előzővel épp ellentétes folyamat, amikor a köznévi jelentés háttérbe szorul, ez a folyamat a keresztneveknél már hamarabb végbe ment. A családnév önállóan is határozottan jelölhet egy meghatározott személyt. A névöröklődéssel azonban a

családnév motivációja háttérbe szorul, leíró értéke eltűnik. A magyar családnevek között gyakori, hogy népnévi eredetűek, pl. *Horvát, Tóth, Németh*, de a nevek között sok a foglalkozás név eredetű is (*Molnár, Ács, Kovács, Halász, Mészáros, Kocsis, Pásztor, Kalmár Hajós, Deák, Dékán* stb.) (J. SOLTÉSZ 1979: 51; 138). Ugyanis a tulajdonnevek majdnem mindegyike köznévből származik, belőle fejlődött (*kertész > Kertész, nagy > Nagy*) bár ma már legtöbbször nem jellemző a név a tulajdonnévvel jelölt egyedre. Mert például *Szabó* családnévű személy is lehet jogász, orvos, földműves, nem feltétlenül szabó. Illetve egy *Kis* nevű ember, lehet magas, tagbaszakadt kinézetű (KÁLMÁN 1996: 9–10).

KÁLMÁN (1996: 76–85) arra is utalt, hogy egy családnév jelezheti, a család származását, honnan, milyen helyről származik. A helynévből származó nevek nagy része *-i* képzős, pl. a *Báthoriak Bátor* nevű faluból származnak, itt volt a családi birtokuk. Megyéről és vidéknévről is neveztek el embereket (*Alföldi, Somogyi, Szalai, Erdélyi, Baranyai*). De a családnév jelezheti a viselőjének foglalkozásának eszközét (*Háló, Kasza, Árpa, Cipó, Tőke* stb.), testi adottságára (*Béna, Csontos, Délceg, Éles, Szép, Széles* stb.), lelki tulajdonságra (*Bátor, Bús, Jó, Torkos* stb.), vagyoni helyzetre (*Gazdag, Szegény, Pénzes, Dús* stb.), családi helyzetre, nemre, korra (*Árva, Kisded, Ember* (férfi), *Szülő* stb.), ünnep és napnévre (*Karácsony, Pünkösöd, Péntek, Szombat* stb.), eseménynevekre (*Bujdosó, Labanc, Kuruc* stb.), növény és állatnevekre (*Sáfrány, Retek, Varjú, Sas, Szarvas* stb.).

4.5. Életkorra utalás névvel

A becéző nevekkel még inkább lehet tudatosan vagy kevés tudatosan utalni valamire. A becézőnév érzékeltethet életkort is, például *Kató, Kati, Kata; Erzsébet, Zsóka, Zsike, Erzsike, Bözse, Örszi*. Pontosan meg tudjuk mondani, hogy melyik alak jelöl idősebb hölgyet, és melyik utal fiatal lányra. De néha nehezíti a helyzetet az, hogy a becealak önállósult formában is használható (*Orsi, Orsika, Betti, Vica, Anni, Ági* stb.) (TAKÁCS 2008: 7).

A becéző nevek sokszor életkort különítenek el, nem is annyira kedveskedő funkciójuk a lényeges. Ilyenkor pontos személyre való utalás történik. A férfiak körében gyakori a névöröklés, ilyenkor az apáról a név alapalakjával beszélnek (*István*), a fiút pedig a becéző alakjával emlegetik (*Pisti, Pista*) (TAKÁCS 2008/1: 26–27).

A családnevek illetve azokhoz járuló viszonyelemek is utalhatnak életkorra. Régen nagyon gyakori volt az öreg melléknév feljegyzése, a közép és felsőfokú

változata ritkább, de van rá példa (*Őreg Csapainé, Őreg Pallag István, Őregbik Pap István, Őregeb Abay Isvanné, Leg- Őregebb Rákász Kis János*). Gyakran a *vén* és az *öreg* melléknév váltakozik egymással, de mindkettő életkort fejezett ki. Ha ma valakinek a családneve *Őreg*, az persze nem felétlenül jelenti azt, hogy a viselője tényleg öreg.

Az *öreg*, *idős*, *öregebb* viszonyító elemek ellentétjeként kialakultak az *ifjú*, *ifjabb* elemek is. Ezen viszonyító elemek használata országszerte elterjedt. Pl. *Iffjabbik Fejervári János, Iffju Györi János, Iffj Testa István*. Ma is használjuk (pl. *ifj Tóth János, id. Tóth János* stb.). Az *idős* és *ifjú* viszonyító elem mellett megjelent a keleti nyelvterületen a *középső* névkiegészítő is (HAJDÚ 2003: 760).

J. SOLTÉSZ KATALIN tanulmányában (1979: 66–68) arról is ír, hogy az asszonynevek utalhatnak a viselőjük életkorára. Az európai népeiségre jellemző, hogy a nő elhagyja az apja által kapott családi nevet és felveszi a férje családnevét. Ez a névváltozás megzavarja az azonosítást, mert a megbomlik a jel és a denotátum viszonyát. Ez a változás azt fejezi ki, hogy a nő ezentúl a férjéhez és annak családjához tartozik. Legtöbbször a nőnek csak a családneve változik meg, a személyneve nem. Sok kultúrában a családnevek végződése (lengyeleknél) vagy partikula (spanyolban a *de*), illetve kiegészítések (*Madame, Mrs, Frau* stb.) jelzik, hogy a nő az apa neve helyett a férje nevét viseli. Ha ezek a kiegészítések nincsenek, akkor a családi állapotról semmi információt nem közöl a név.

Vannak olyan országok – mint például Magyarország – ahol a nőnek a személyneve is megváltozhat a házassággal. Ilyen asszonynévforma például: *Molnár Jánosné, Mrs. John Miller*. Ezekre a nevekre jellemző, hogy elfedi a nő személyazonosságát, sőt lehetetlenné teszi az azonosítást. Ha férfi többször elvált majd újránősült, akkor az egymást követő feleségeket nevek alapján nem lehet megkülönböztetni. Érdekes az, hogy magyar asszonynév formula sem nyelvtani, sem funkcionális szempontból nem igazi tulajdonnév. A *Jánosné, Aladárné* képzős származék. Személyes megszólításra, személyemlítésre, azonosításra, megkülönböztetésre sem alkalmas. Mindezek miatt kevésbé népszerű ez a forma.

A női emancipációval terjed az a jelenség, hogy a nők megtartják a lánykori nevüket a házasságkötés után is. Elsőnek a színészi pálya volt az, ahol a nők egyenrangúak lettek, így ez a névforma is innen terjedt erőteljesen. A régi színésznők még az asszonynevükkel szerepeltek (*Déryné, Lendvayné*), de a 20. századtól már a

színésznők, írók megtartották a lánykori nevüket (*Blaha Lujza, Takács Éva, Majtényi Flóra*).

Az előbbi két névforma típus között, áthidaló megoldás a férj *-né* képzős családnevének és a lánykori névnek a kombinálása. (*Szabóné Nogáll Janka, Tóthné Kis Emőke* stb.). Ez a forma már azonosító funkciót hordoz, és egyértelműen jelzi a családi állapotot is. Előforduló forma az is, hogy, a nő megtartja leánykori nevét, és csak kötőjellel kapcsolja hozzá a férje családnevét (*Tóth-Kis Anna*). Ennél a formánál nem mindig derül ki egyértelműen, hogy melyik névelem a férj neve.

Lehetséges az is, hogy a férj családnevének kezdőbetűs rövidítése álljon a nő leánykori neve előtt (*P. Márkus Emília*) Ez a formula azonban már csak homályosan utal családi állapotról, mert a kezdőbetű akár megkülönböztető vagy nemesi név is lehet.

1952. évi magyar családjogi törvény engedi, azt hogy a nők hivatalosan is viselhessék a lánykori nevüket. 1979 óta pedig a nő elhagyhatja leánykori nevét és felveszi a férje családnevét.

Napjainkban hivatalosan ezen változatok közül lehet választani, ha például Nagy Mária hozzá megy Molnár Istvánhoz: a) *Molnár Istvánné*, b) *Molnárné Nagy Mária*, c) *M. Nagy Mária*, vagy *Nagy M. Mária*, d) *Molnár- Nagy Mária*, e) *Nagy Mária*, f) *Molnár Mária*.

Ma már teljesen más típusú asszonynevek divatosak, mint régen, vagyis abból, hogy ki hogy viseli a nevét, elsősorban az életkorára lehet következtetni. A fiatalabb generáció inkább d), e), f) asszonynévforma jellemző, az idősebbekét pedig az a), b). Sőt néha a lakóhelyére is, mert városban és vidéken más a divat, illetve tipikus erdélyi névviselési mód a férj családnevének felvétele, vagyis ez nem Nyugat-Európából beáramló divat, hanem évszázados szokás. De akár a férjhez való viszonyra, családi állapotról is utalhat az asszonynév. Bár a modernebb formáknál már – ahogy fentebb is említettem – ez a funkció elhomályosul.

4.6. A névadással kapcsolatos kommunikációs lehetőségek az irodalomban

A tulajdonnévhez kötődő asszociációs és olyan stilisztikai lehetőségeket tartalmaznak, amit a költők írók többnyire kihasználnak. Ennek a kérdéskörnek egy részét az irodalmi névadás (névfikció), amikor az író vagy költő fikatív személyeknek, helyeknek ad nevet, illetve létező dolgokat ábrázol kitalált névvel. De az is nagyon

gyakori jelenség az irodalomban, amikor a valódi nevükön emlegetik a valóságos a névviselőket, sőt a kettő keverése is előfordulhat.

Valóságos nevek az irodalomban

Ritka és éppen ezért feltűnő, hogy ha az ember harmadik személyben beszél magáról. Ugyanígy erőteljes a költőnek névvel való önmegemléltése. Például Csokonai *Vitéz*-nek említi magát. Petőfi: „*Jó Petőfi* „(Merengés), Ady: „Éljenek az ékes szavak, De *Ady Endre* nem beszél, De *Ady Endre* ne beszéljen.” Illyés a *Diákkor* című versében a gyermekkori becenevét is megörökíti, egy kislány *Öcsi*-nek szólítja (J. SOLTÉSZ 1979: 153–154).

A szerelmi lírában fontos szerepe van a női neveknek. Van, hogy ezek álnevek. Rendszerint a dallamos hangzású, választékos stílushangulatú női nevek ezek, pl. „*Lilla* szívét kértem és megadá az ég.”, „*Anna* örök, mert *Annát* szeretem”. A női név becézve pedig bensőséges hangulatot kelt, pl. először Petőfi nevezete *Juliská*-nak a szerelmét. Berzsenyinél a népiesebb becenév jellemző (*Naca*), és Vörösmartynál is (*Perzsi*).

A közeli családtagok, barátok nevei is meghittséget adnak a versnek, pl. Arany János *Juliská*-ja, Kafka Margit *Petiké*-je. Petőfi István öccsét *Pisti*, *Pistikám*, *Istók* néven szólítja verseiben, József Attila pedig Jolán nevű nővérét *Lucie*-nak, *Lini*-nek. A művelődéstörténetből, mitológiából, történelemből, vallásból vett nevek a vers jelentéstartalmát gazdagítják, és jellemzők is lehetnek egyes költőkre, költői irányzatokra. Például a klasszicista költészetre jellemző a görög, héber nevek halmozása, pl. Berzsenyinél a *Vénusz*, *Luna*, *Ámor*, *Apollo*, *Mars* stb. (J. SOLTÉSZ 1979: 154–156).

A helyneveknek a prózában és a versekben is a fő stilisztikai szerepe a couleur locale érzékeltetése. A szülőföldjükhöz kötődő költők verseiben gyakran megjelennek a szűkebb haza helynevei. Például Illyés Gyulánál *Cece*, *Gyánt*, *Ozora*, *Sió*, *Dég*, *Szilás* stb. Kosztolányi Esti Kornéljában szereplő városnév, szigetnév: *Párizs*, *Velence*, *Szeged*, *Korzika*, *Nápoly*, *Szabadka* stb. (J. SOLTÉSZ 1979: 158).

Fiktív nevek

Az irodalmi névadásnak (névfikció, névköltés) többféle indítéka lehet. Valós személyeket, helyszíneket egyrészt diszkrécióból cserélnek álnévre a művekben, másrészt azért, mert az eredeti nevet az író, költő nem találja elég kifejezőnek. Mindkét ok szerepet játszik abban, hogy a költők a szerelmeinek fiktív nevet adnak: *Léda* helyett *Adél*, *Gina* helyett *Zsuzsanna*. Az irodalmi névadás egyik típusa a mű szerkezetén belül tulajdonnévi funkcióval felruházott önkényes hangsorok (például Kisfaludy Károlynál

Zenő, Elda). A másik változata tulajdonnevesített közzók (például Vörösmarty Mihálynál *Ledér, Mirigy*). A harmadik a fikció kombinálása valóságos névelemekkel, valóságban is létező személyek nevének a kölcsönvétele és ráruházása egy fiktív alakra (pl. Jókai Mórnál *Szentirmay Rudolf, Eszéky Flóra*).

A névfikcióról az olvasó azonnal tudja, hogy csak egy költött név. Ilyen neveket például romantikus eposzokban, mesékben, humoros műfajokban alkalmaznak. Vannak azonban olyan irodalmi fiktív nevek, amelyek később közhasználatba kerülnek, pl. így volt ez Vörösmarty néhány romantikus névalkotásával (*Csilla, Tünde, Dalma, Enikő*).

Az irodalmi névadás stilisztikai szerepe a hangulatkeltés és jellemzés. Ennek a legegyszerűbb módja az ún. leíró név. Ezekre jellemző, hogy beilleszkednek a családnevek rendszerébe, de a közzói elemmel olyan tulajdonságára utal az elnevezett alaknak, amely csak a magára jellemző. Például ilyen név Kisfaludy Károlynál *Hősváry, Perföldy*. A reális névhangulat az irodalmi névadással való jellemzésnek az alapja. Olyan alakot komponál az író, hogy az olvasó valamilyen társadalmi helyzetet, testi-lelki tulajdonságot, életkort asszociál. Például gyakran az ipszilonos, régies helyesírású családneveket adnak az arisztokrata, előkelő szereplőknek a magyar irodalomban (Jókainál *Szentirmay Rudolf, Kárpáthy János és Zoltán* stb.), (Móricznál *Szokmáry Zoltán*), a népi, egyszerű szereplők pedig gyakori, tucatszókat kapnak (Jókainál *Kiss Miska, Móricznál Szabó Rozika, Veres Laci*). De Mikszáth a főnemesi szereplőknek nem ad szokatlan keresztneveket, hanem egyszerűen *Ferenc*-nek, *Pál*-nak, *István*-nak nevezi el őket. Ottlik Gézánál a paraszti szereplőknek, nagyon egyszerű, közönséges nevez ad, pl. *Nagy Erzsé, Kis Gábor, Tóth Mihály, Balogh János, Szabó János* stb. (J. SOLTÉSZ 1979: 159–160).

A névdivatot legjobban szereplők életkorának érzékeltetésére lehet felhasználni. Így az idősebb szereplők régies, divatmúlt nevet kapnak, a fiatalok pedig divatosat. Például a Német Lászlónál az anya neve *Irma*, a lányé *Ágnes*, Szabó Magdánál az anya neve *Paula*, a lányé *Andrea*. De az idők során gyakran változik a nevek öreges, vagy fiatalos hangulata, például Móricz Zsigmond egy idős szereplőnek adja a *Szerafin* nevet, Jókai pedig egy fiatal lánynak (J. SOLTÉSZ 1979: 160).

A névdivat abban is hat az íróra, hogy milyen nevet ad a pozitív, rokonszenves szereplőnek „szép” nevet, az ellenszenveseknek pedig kevésbé vonzókat. Például Jókai az előbbi okok miatt adott a regényében a rokonszenves szerelmespárnak *Ödön* és *Aranka* nevet, ma ez már ódivatúnak, nevetségesnek hatna. De az idegen hangzású neveket sem tartjuk pozitívnak, pl. *Krisztyián Tódor* vagy *Brazovics Athanáz*. Ezért

régen és ma is szívesen választják ezeket a neveket az írók negatív szereplőknek. Ezzel szemben a harmonikus hangzású, egyszerű de nem triviális nevek kellemes asszociációt keltenek az olvasókban. Például Mikszáth novelláiban a pozitív nőalakok nevei: *Baló Ágnes, Péri Judit, Gyócsi Klára, Csemez Krisztina, Bede Anna* stb. A családnév és keresztnév együttese is lehet harmonikus vagy disszonáns, így az író számára sok kifejezési lehetőséget nyújt. Jókai legeszményibb hőséneke nevére, a *Kárpáthy Zoltán*-t még ma is az egyik legszebb névnek tartják. Ha a család- és keresztnév között erős kontraszt van, akkor az többnyire humoros, satirikus (pl. Adynál *Gutenberg Kleopátra*) (J. SOLTÉSZ 1979: 161).

Kevésbé fontos, de érdekes jelenség az irodalmi helynévadás. A fiktív helyneveknél is vannak önkényes hangsorok (pl. Mikszáthnál *Mezernye, Borontó, Behernye, Zehernye, Mahornya*), ezek kombinálása a valós nevekkel (pl. Jókainál *Bondavár, Nemesdomb, Ráv-Berzence*), tulajdonnévi funkcióval felruházott köznevek (pl. *Zsarátnok*). A fiktív helynevek gyakran annyira realizisztikus hatásúak, hogy az olvasók kételkedés nélkül elhiszik a hely létezését, ez a szűk helynév-potenciának köszönhető. Ez névelméleti és kommunikációelméleti tanulságot is maga után von. Ugyanis a számunkra ismeretlen, önkényes hangsorról, hogy valós helynév, és azt is elfogadjuk, hogy helynévként funkcionál.(pl. *Pityód*, Jókainál: *Varecska, hódcsofaki*). A fiktív helynevek alakilag jól beilleszkednek a valóságos nevek rendszerébe. A helynévformánsokat (-falva, -falu, -vár, -háza, -kő stb., pl. Jókainál *Apátvár, Aranyvár, Véreskő, Őskő*) és előtagokat (*Alsó-, Felső-, Nagy-, Kis-*) is használnak az írók, pl. Petőfinél a *Felső-Kis-Kálnó*. A művekben a szereplők nemességét, előkelőségét hangsúlyozzák családnevekből vissza vagy túlképezett helynevek, pl. Mikszáthnál *Katángfalva < Kathángy, Nosztaháza < Noszty*, Jókainál *Szentirma < Szentirmay, Súlyomháza < Súlyomházy* (J. SOLTÉSZ 1979: 167–169).

Gyakori az, hogy a valós helyneveket vesznek kölcsön az író és ráruháznak egy fiktív helységekre, ez akkor hat a legjobban, ha a helynév poliszém (pl. *Körtvélyes, Lehota, Keszi, Podhrágy* stb). A fiktív és a valóságos helynevek között vannak „beszélő nevek”. Ezek „áttételes vonatkozásban állnak a jellemzett valósággal” (J. SOLTÉSZ 1979: 170). Ezeknek a helyneveknek információs értékük van. Mikszáth rengeteg szláv helynevet alkotott, pl. *Krizsnóc, Kobilnyik, Lohina, Hlina* stb. Jókai délszláv neveket hozott létre, pl. *Levetinc, Golovác, Medveline* stb. A fiktív helynévvel az író az ott élő embereket kívánja jellemezni, pl. az ott lakók nemességét hangsúlyozza: Eötvös Józsefnél *Ormoslak, Vérthalom*. A nem előkelők vagy humoros emberek által lakott

községeket pedig egyszerűbben, szerényebben neveznek el az írók, pl. Eötvösnél *Kerekhegy*, Jókainál *Szunyoglak*, *Ludberek* stb. De a költött helynevekkel, akár egyes embereket is lehet jellemezni, pl. Jókainál *Gargóvár* egy gőgös nemesi családnak a lakóhelye, *Dolnavár* pedig egy kedves lányé (J. SOLTÉSZ 1979: 169)

A megye neveknél is vannak költött nevek, például Eötvösnél *Taksony megye*, *Tuhutum megye*, Jókainál *Magyarmegye*, Tolnai Lajosnál *Szilas-Bodrog megye*, Ambrus Zoltánnál *Kevemegye*. Előfordulnak fiktív országnevek is, itt kicsi az „elhitető stíluszándék” például Jókainál *Cirillország*. Természeti neveket leginkább csak Mikszáth költött, pl. hegyek nevét (*Bolontó*, *Dengely*), illetve patakok nevét (*Kisze*, *Kemese*, *Kotorna*, *Neszte*) (J. SOLTÉSZ 1979: 170).

5. Összegzés

A dolgozatomban azt mutattam be, hogy hogyan működhetnek speciális kommunikációs kódként a tulajdonnevek.

TAKÁCS JUDIT is hangsúlyozza (2008/1: 27–28), hogy rendkívül fontos a nevek megítélésében a szubjektivitás, hogy kinek milyen név tesz és miért. A keresztnévek megítélése azért is nagyon szubjektív, mert személyenként más-más emlék fűződik hozzájuk. A keresztnév nyelvi elemként tehát tulajdonképpen kommunikációs kód, de annak speciális típusa. Azaz ha csak nyelvi elemként dekódoljuk a tulajdonnév denotatív jelentését, akkor nem értjük meg a név valódi, teljes üzenetét.

Életünk és mindennapi kommunikációnk során nagy jelentősége van annak, hogy kinek mi a neve, vagy hogyan szólítjuk egymást. Születésünkkor kapott nevünk meghatározza életünket, ahogy más neveket szépnek vagy csúnyának tartunk, a saját nevünkkel kapcsolatban is lehetnek érzelmeink. A nevünkön szólítanak meg, és mivel ezzel azonosítanak is minket, a névadás és a névváltoztatás hivatalos lehetőségeit Magyarországon például törvényben is szabályozzák. A becenevek még személyesebbek, hiszen barátaink, családtagjaink adják nekünk ezeket.

A dolgozatom első részében a tulajdonnév felfogásokkal kapcsolatos véleményeket foglaltam össze. A vita tárgya a tulajdonnév szófaji besorolásának, meghatározásának, illetve alaki szerkezetének a megítélése volt. Fontos fordulópontra J. SOLTÉSZ KATALIN jelentésszerkezet-elmélete, ez alapján indultam el én is a keresztnévek, családnevek és becenevek kommunikációs kódként való vizsgálatában. Arra vállalkoztam, hogy bemutatom a tulajdonnév és a kommunikáció összefüggéseit. A kiindulási pontom az volt, hogy a nevek is hordoznak információt, ennek alapján előfeltevések, sztereotípiák alakulhatnak ki.

Konkrét példákkal mutattam be, hogyan működik ez a kereszt-, család- és beceneveknél. A beszélőnek, befogadónak fel kell ismernie, hogy bizonyos esetekben a nevek sokszor nem csupán névként használatosak és használhatóak. A név utalhat társadalmi státusra napjainkban is, például ha valakinek régies helyesírású a családneve, akkor azt feltételezhetjük, hogy felmenői előkelő származásúak voltak. De nevek valláshoz, illetve csoporthoz tartozást is jelölhetnek, vagy valamilyen viszonyra utalhatnak. A kereszt- és becenevek gyakran arra is utalnak, hogy viselőjük hány éves,

hiszen generációként a névdivat is változik. Mivel egy név ilyen sok mindenre utalhat, az írók, költők is gyakran élnek a belőle fakadó asszociációkkal, akár egy jellem, egy közösség jellemvonásainak a bemutatásra. Elmondható, hogy a tulajdonnevek valóban hordoznak információkat, ezek pedig befolyásolják a rólunk alkotott benyomásokat. Korántsem mindegy tehát, hogy neveznek el minket.

Felhasznált irodalom

- BALÁZS JÁNOS: *A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében.* *ÁNyT.* 1: 41–52. (1963)
- BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM: Van-e a magyarban tulajdonnév? *NyK.* 79: 135–155. (1997)
- FARKAS TAMÁS: A családnevek konnotációja. *NÉ.* 26: 49–56. (2004)
- FORGÁCS JÓZSEF: *A társas érintkezés pszichológiája.* Budapest, 1999. 12. kiadás. Kairosz Kiadó.
- FREGE, GOTTLÖB: *Jelölés és jelölet.* In: *Logika, szemantika, matematika.* Budapest, 1980. 156–90.
- GOMBOCZ ZOLTÁN: *Jelentéstan és nyelvtörténet. Válogatott tanulmányok. Jelentéstan.* Budapest, 1926/1997. Akadémiai Kiadó.
- HEGEDŰS ATTILA: Mi a tulajdonnév? *NÉ.* 19: 5–9. (1997)
- HEGEDŰS ATTILA: Mi a tulajdonnév? II. *NÉ.* 21: 314–7. (1999)
- HAJDÚ MIHÁLY: *Általános és magyar névtan.* Budapest, 2003. Osiris Kiadó.
- HAJDÚ MIHÁLY: A tulajdonnév „meghatározása”. *NÉ.* 20: 5–12. (1998)
- HAJDÚ MIHÁLY: Tulajdonnevek a nyelvi rendszerben. In: *Tanulmányok a nyelvi jelről.* EKFT. Eger, 1998. 52–6.
- HAJDÚ MIHÁLY: A tulajdonnév mint szófaji kategória. *MNyTK.* 209: 471–7. (1997)
- J. SOLTÉSZ KATALIN: A tulajdonnév jelentésszerkezete. *NytudÉrt.* 83: 557–62. (1974)
- J. SOLTÉSZ KATALIN: *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Budapest, 1979. Akadémiai Kiadó.
- KÁLMÁN BÉLA: *A nevek világa.* Debrecen, 1996. 4. kiadás.
- KIEFER FERENC: Mit jelent a tulajdonnév? *MNyTK.* 183: 286–90. (1986)
- KIEFER FERENC: *Jelentéselmélet.* Budapest, 2000.
- RÓKA JOLÁN: *Kommunikációtan. Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából.* 2002. Századvég Kiadó.
- TAKÁCS JUDIT: *Keresztnevek jelentésváltozása. Egy tulajdonnév típus köznevesülésének modellje.* Debrecen, 2007.
- TAKÁCS JUDIT: Egy személynév köznevesülése. A *Maca* és konnotációja. *MNyj.* 45: 63–71. (2007)
- TAKÁCS JUDIT: A név mint kód. *Létünk* 2008/1. 18–29.
- TAKÁCS JUDIT: Valóban nem számít, minek nevezzük? *Medárium* 2008. II. évf. 1–2. szám. 5–10.
- TEMESI MIHÁLY: A tulajdonnév és köznévi jelentéstani különbségei. In: *A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan.* I. Budapest, 1961. 173–5.

- TOLCSVAI NAGY GÁBOR: A tulajdonnév jelentéséről egy névcsoport kapcsán. *Nyr.* 70: 319–325. (1996)
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR: A posztmodern névadás. *MNyTK.* 209: 600–6. (1997)
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA: *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben.* Budapest, 2005. Tinta könyvkiadó.

